

Јелена Ђорђевић

Завод за проучавање културног развитака, Београд

## МАНАСТИРИ И ЦРКВЕ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ КАО ДУХОВНИ ТОПОС У ПОЕЗИЈИ ДАРИНКЕ ЈЕВРИЋ

DOI 10.5937/kultura2691039D

УДК 821.163.41.09-1 Јеврић Д.

оригиналан научни рад

Датум пријема: 15. 4. 2026.

Датум прихватања: 13. 5. 2026.

**Сажетак:** Циљ овој научној рада јесте сагледавање верској наслеђа Косова и Метохије, манастира и црква као духовној топосу у поезији Даринке Јеврић. Њена културна поезика сведочи о хришћанском и личном идентитету дубоко ушемељеном на митском простору Хвосћанске земље – Косова и Метохије – који јеснициња преображава у својеврсни есхајон цивилизације и културној наслеђа. Манастири и цркве за јесницињу представљају сведочанство страдања, окосницу идентитета, али надалеко простор духовној ушемељења српској народа. У раду је приказано тумачење поезије Даринке Јеврић која обједињује специфичан моћивски круг сакралних хришћанских трајевина и уметности фресколикарства на Косову и Метохији као колевци традиције. Основно питање у раду јесте интерпретација књижевној користи Д. Јеврић који сведочи о простору као духовном топосу и ушемељењу бића – колективној и личној. Дескриптивном методом и значењском интерпретацијом открива се доживљај манастира и црква Косова и Метохије у поезији Даринке Јеврић као есхајона – места страдања и прочишћења, али и места наше наде. У закључку рада се кроз рефлексивност анализираној моћивској кругу јесама истражује важност Косова и Метохије – као темеља уметничкој, хришћанској и културној идентитету.

**Кључне речи:** Даринка Јеврић, Хвосћанска земља, манастири, цркве, Косово и Метохија, духовни топос, уметничко памћење, културни идентитет, моћивски круг

Сакрални свет и хришћански идентитет поникао на јединственом простору, централни је мотив поетике Даринке Јеврић у коме духовно и верско наслеђе Косова и Метохије постаје обележје колективног и личног постојања, али и сведочанство страдања.<sup>1</sup> Поимање вере, фреске, српски манастири и мона-

1 Овај рад делом је заснован на резултатима истраживања из докторске дисертације ауторке Ђорђевић, Ј. (2022) *Културна поезика јаванској, хришћанској и личној идентитету*

штво конструишу универзални глас лирског субјекта који кроз њену поезију исповеда значај Косова и Метохије као континуитета прошлог, садашњег и будућег идентитетског темеља. „Стрепњом и зебњом кроз стихове Даринка Јеврић оживљава порушене манастире, фреске и звона, те се они као симболи хришћанског и националног страдања стапају у поезију болног крика”.<sup>2</sup>

Читав животни и уметнички пут Даринке Јеврић, везан је неодвојивим нитима за Косово и Метохију. Рођена је 21. октобра 1947. године у Глођанима крај Пећи. Њен песнички пут започиње објављивањем заједничке збирке песама са Ратком Делетићем и Браниславом Тодићем 1970. године под насловом *Додир леђа*, док своју прву самосталну песничку књигу објављује 1973. године под насловом *Преварени џишином*. Потом следе збирке: *Несигурни зайиси* (1974), *Ижице* (1980), *Хвостанска земља* (1990), *Слово љубве* (1990) и *Југин ђољубац* (1998). Решеност да буде глас српског националног идентитета на Косову и Метохији, Јеврић је показала још 1986. године, када враћа *Децембарску напругу Косова*, не желећи признање које јој је додељено поводом Бујанске конференције<sup>3</sup>. Последње године живота, све до Мартовског погрома 2004. године, сопственом одлуком проводи у ратној Приштини. Три године након напуштања Косова и Метохије, 16. фебруара 2007. године, Даринка Јеврић је умрла у Београду. Први избор њених песама приредио је и објавио Мирослав Егерић 2004. године под насловом *Дечанска звона и друје њесме*, док је други под насловом *Псалам бездомника и друје њесме* у избору Слободана Ракитића објављен 2006. године. Значајан допринос њеном књижевном корпусу представља и постхумно објављена збирка песама *Посланице с Проклеђија* 2008. године као избор из објављене и необјављене песничке заоставштине, које су приредиле Митра Рељић и Нада Павићевић.

Манастири и цркве Косова и Метохије представљају један велики мотивски круг – духовни топос око кога се таложу песничке конструкције Даринке Јеврић. Лирски субјекти у њеним песмама су страдалници, а њихове исповести јесу сведочанства „о ономе што се догодило – о злочинима над Србима на Косову и Метохији – али на начин који не одступа од песничких норми”.<sup>4</sup> Слутња о будућим страдањима, о манастирима и црквама као духовним чвориштима – преосталим местима слободе,

---

у њој поезији Драгиње Урошевић, Даринке Јеврић и Златице Коцић, докторска дисертација, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, Београд, али представља нови увид, надоградњу и развијање у другачијем интерпретативном правцу, уз методолошку дистинкцију топоса као оквирног чворишта.

2 Ђорђевић Ј. (2022) нав. дело, стр. 94.

3 Бујанска конференција је одржана јануара 1944. у селу Бујане, у Албанији. Сматра се да је Народноослободилачки одбор Косова управо на овој конференцији изразио јасне идеје о прикључењу Косова и Метохије Албанији. Више у: Glišić, V. (1990) *Bujanska konferencija* : 31. decembar 1943–2. januar 1944, u: *Vojno-istorijski glasnik*. God. 41, br. 1, Beograd: Institut za strategijska istraživanja., str. 107–125.

4 Ракитић, С. (2006) Од монолога до вишегласја или опора лирика Даринке Јеврић предговор у: *Псалам бездомника и друје њесме*, Приштина: Панорама, стр. 21.

али и њиховом разарањима и рушњима, јавља се већ у првим песничким остварењима у збирци *Преварени њишином* у песми *Девојка са амфором*.<sup>5</sup>

Загледана у фреску из Пећке патријаршије Рођење Богородице из 14. века, која је насликана на зиду Цркве Светог Димитрија, а на којој се као део композиције налази девојка која држи амфору, песникиња ће испевати песму *Девојка са амфором*.<sup>6</sup> Црква Светог Димитрија једна је од четири цркве манастирског комплекса и мањих је димензија, њен ктитор је архиепископ Никодим, док је црква највероватније саграђена између 1320. и 1324. године, док је претпоставка да су фреске настале две деценије касније.<sup>7</sup> Из медијума фрескосликарства песникиња оживљава лирски субјекат градећи га попут сведочанства „од мокрог жара и воде”. У симболичном приказу песникиња доживљава моментум у коме престаје време, и само црква и њена фреска постају тренутак трајања, тренутак опстајања на Косову и Метохији:

*Корак којим ѡресѣјаје вријеме  
и као ѡуѣа ѡречисѣа дива  
љубави моја  
круна се уморила од сјаја  
узалуд ѡе ѡоисѣовећујем  
ѡремало ѡе има за ѡајну усѣаванку  
ѡревише за ѡредјел ѡихоѣ оѣња*<sup>8</sup>

Уласком у цркву, једним кораком лирски субјекат улази у јединствени духовни топос – простор у коме „престаје време”. Очију упртих у детаљ фреске лирски субјекат доживљава прочишћење сопствене туге и у вапају евоцира „крону која подсећа на трнов венац Христа (и која се) уморила од сјаја – света”.<sup>9</sup> Осећај неспокоја и свест о не-памћењу доминира стиховима и као да наговештава будуће страдање које ће задесити ову цркву и Пећку патријаршију. Тај и такав глас лирског субјекта осетиће се и појачавати и у будућим стиховима који певају о Високим Дечанима, манастиру Девич, Грачаници...

Манастир Високи Дечани и молитвени бруј његових звона кроз читаву поезију Даринке Јеврић пројављиваће се као топос хришћанског духа, мотив око ког се обликује њен лични, али колективни идентитет Косова и Метохије. Манастир Високи Дечани је српски средњовековни православни манастир, задужбина је краља Стефана Дечанског и цара Стефана Душана. Саграђен је између 1326. и

5 У конкретној збирци песма је објављена под насловом *Фреска из Пећке ѡаѡријаршије*, под наведеним и познатијим насловом биће прештампавана у свим каснијим збиркама Даринке Јеврић.

6 Ракитић, С. (2006) нав. дело, стр. 6.

7 Више у: Милеуснић, С. (1999) *Свеѡиње Косова и Меѡохије*, Нови Сад / Београд: Православна реч / Војноиздавачки завод, стр. 198.

8 Јеврић, Д. (2006) *Псалам бездомника и друје ѡесме*, Приштина: Панорама, сѡр. 32.

9 Ђорђевић Ј. (2022) нав. дело, стр. 96.

1335. године, док су фреске завршене око 1348. године. Уз реку Бистицу, а подно Проклетија, манастир је посвећен Вазнесењу Господњем – Спасовдану.<sup>10</sup> Манастир ће се пројављивати као мотив духовног чворишта у песмама попут: *Дечански љејойисац*, *Како ојићи у Дечане*, *Дечанска звона*, *Инок Сава Дечански* и многим другим. У песми *Дечанска звона или свейковина срца* песникиња пева о јеку звона са Дечана, али оном тихом молитвеном, о томе што „вјековима ћутим твоје име”. Кроз тиху молитву песникиња доживљава тиху светковину у којима монахиње доживљава као кћери јерусалимске, удовице и невесте:

збој шеде кћери јерусалимске  
све чедне а удове јесу  
и ујиве златокриле рањавају њаучину  
снивају  
како ти из образа кљују вино  
и круне од руку дукаће од чиста злата  
невјесинске  
чемерне кад у невакај дођу  
руке ми јод најдоњи камен дечански њију<sup>11</sup>

У манастиру Дечани, простору тиховања и молитве, лирски субјекат песникиње симболично преплиће слике златокрилих утви из српске народне поезије и кћери јерусалимске у својеврстан чин евхаристије – вишезначном сликом у којој девственице „из образа кљују вино” и небеске дарове узимају попут дуката.

У потоњим стиховима лирски субјекат Даринке Јеврић евоцира и Светог кнеза Лазара као седмог светогорског јунака, као тачку неизрецивог бола царице Милице, али и тачку страдања, мучеништва и надасве жртве:

ји светиац и јомор дидлијски  
ји седми свейојорски монах  
ји мојих девей Јујовића и бол царице Милице  
Љејойа  
ијо је не видјеше очи ни цара ни ћесара  
ниј младе Гојковице<sup>12</sup>

Косово и Метохија – манастир Дечани за песникињу представљају духовна чворишта свих нас, топос на којима је кнез Лазар, себе и свој народ, принео жртву на Богу, избравши Небеско Царство спрема земаљског, чиме постаје сличан Христу, а

10 Сајт манастира Високи Дечани: <https://www.decani.org/rs/%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%98%D0%B0/%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%98%D0%B0> Приступљено дана: 04.03. 2026.

11 Јеврић, Д. (2006) нав.дело, стр. 27.

12 Исто, стр. 27.

његова жртва наликује Христовој жртви. Свесна греха заборавља, враћајући се дому песникиња носи друј дечанских звона попут клетве у ушима, али и шапуће тиху молитву *враишај љубави*. „Брига за жртву и памћење жртве је накнадна одбрана жртве, јер насиље бира жртву која не може да се брани ни свети.”<sup>13</sup> Памћењем страдања песникиња оживљава културу сећања и стиховима брани Хвостанску земљу, њене цркве и манастире кроз векове и тачке у којима се прошлост и садашњост сусрећу.

Значај манастира Дечани у поезији Даринке Јеврић посебно ће се истаћи у песми *Дечански љетиописац*. У њој ће као у сублимацији јединственог духовног топоса песникиња повезати манастир, фреске и личну интимну исповест лирског субјекта – онога који упреда историјску нит од Византије, кроз векове који су минули сјетно, све до данашњих дана:

Ал моје је да свједочим. О ведрини да зборим,  
Исписујем бездан, душе сиреј – безувјетно  
У међувремену ма колико дугом, међ  
Временима рески усклик. Веза  
Тајна и сњевач сирљив над ошвореним  
рукојисом и кандилом древним<sup>14</sup>

Све сведочи о вековном трајању и постојању, а Дечански летописац је ту само да време испише, да посведочи истину о манастиру као духовној вертикали која обједињује и уједињује:

крв се сјећа, дамари –  
 док мрвим вријеме улудо  
 Раздијам вјекове и извиднице лажне.  
 Ал наизуст знам: неојозив је диљеј мој  
 ѿрајање фреске.<sup>15</sup>

Управо то духовно трајање и постојање јесте белег који памти крв, који сведочи о уништавању манастира и цркава на Косову и Метохији. Како наводи проф. Бошко Сувајџић: „Даринка Јеврић је песникиња завичаја, али је њена реч постојбина. Редак је пример да песник својим животом тако потпуно и без остатка потврди своју поезију. Но, та чињеница, по себи, није довољна да поезија остане жива и усправна. Она мора да буде много више да би опстала у времену. Даринка Јеврић то јесте. Опстала”.<sup>16</sup>

13 Шијаковић, Б. (2013) *Присујиносј ијрансценденције: хеленсјво, хришћансјво, филозофија истјорије*. Београд: Службени гласник: Правословни богословски факултет, стр. 35.

14 Јеврић, Д. (2006) нав. дело, стр. 123.

15 Јеврић, Д. (2006) нав.дело, стр.123.

16 Сувајдић, Б. Славјанска госпа од сутона у: *Даринка Јеврић: археџиј, љубав, иџрајика*, пр. Андрејевић Д. (2017), Косовска Митровица/ Грачаница: Филозофски факултет Универзитета у Приштини/ Дом културе Грачаница, стр. 267.

У збирци песама *Хвосћанска земља* глас песникиње биће најживљи и одјекиваће смело у име одбране и очувања колевке српске културе, у име манастира Косова и Метохије, у име опстанка. У песми *Свечасни збор* који је песникиња у поднаслову назвала *Молићва Десанке Максимовић*, овладава посебна свечана атмосфера и жеља за заједништвом:

*Сабери сабор, Вишњи, и ойомени на лозинку йростју:  
Свјетлосїй рукойиса: хрисовул, йовелѣ о земљама и  
задужбинама,  
дворце у їрадинама и йетїричима, неродимску воду;  
йусїиножиїеље и чудойворце од Корише до  
Црне Ријеке;  
високо у Дечанима Сїефанов крсїй, Поменик  
и гаскалске сїисе;  
новобрџско и бањско златїо, йаїїријаршијску свиїту  
- све  
наше истїочнике – злаћан йрах на йраху међ йрвом  
и йойноњом уром.  
Ойомени на кнежеву клейїву и звоно Самодрже,  
Аїїик-минаре  
на Љевишкој звонари, свевиду йшаму Симонидиної  
вида.  
И на новожиїија Данила и Ђорђа, хвосћанске сеобе,  
ноћне сїїраже, мучке йреказске и йараћинске хице.  
Свих нейойода, удава из Белої Дрима, Сийници  
и Бисїирица,  
црних орлова над Меїїохијама саклони<sup>17</sup>*

Под истим поетским небом, тихом надом и прецизношћу попут средњовековног писара сабраће Даринка Јеврић светиње Косова и Метохије, повеље о земљама и задужбинама: од Корише до Црне Реке, Високе Дечане, Самодрежу, Богородицу Љевишку, Грачаницу, све од Белог Дрима до Ситнице и Бистрице... Све молећи Вишњег да заштити и сачува светионике вере и хришћанског иденитета српског народа. „Манастири на Косову и Метохији били су и остали највећа светиња; место за молитву и монашко тиховање. У прошлости су били седишта епископа, митрополита, арихиепископа и патријарха. Вековима су културна средишта и народна зборишта”.<sup>18</sup> Управо те светиње песникиња позива на свечасни збор не би ли се у заједништву очувао онај нуклеус вере и живота Хвосна, његовог народа и културе.

<sup>17</sup> Јеврић, Д. (2006) нав.дело, стр. 152-153.

<sup>18</sup> Милеуснић, С. (1999) нав. дело, стр. 16.

У истој збирци песме под насловима: *Тамна бијела књија, Причест из јујиној нейца, Неми њасам у освић црна зорњача, јори њајријаријски конак и Девичка њусиња* морамо посматрати као јединствену целину – јер оне представљају исповести лирских субјеката које се утапају у јединствени глас, и представљају сведочења о страдањима и свакодневним искушењима која преживљава српски народ и монаштво на Косову и Метохији. Сва ова сведочанства подижу се као духовне вертикале управо из српских манастира и цркава као јединим топосима слободе. Бројношћу и снагом молитве као последње одбране песникиња подиже живи зид саткан од речи лирских субјеката.

Слепи Макарије, игуман Дечана преузеће страдалнички глас у песми *Тавна бијела књија* уписујући у ту књигу „речи опстанка међу невером (...) Речи слепог Макарија звоне као опомена, и Страшни суд, где човек – хришћанин есхатолошки загладан у мрачну будућност вапије пред оним горе – Умником”<sup>19</sup>:

*Одвајај чийко, сваком њо њравди Исџинињоја:  
нек њреџејне њраведно џас, језичак ваје ојрљи  
Онај шџо му је дано ње да њресуди: самјери  
џријех, ојросџ удјели. И злокуђи, и уходи и здиру  
Гласницима њријејворним. И њуџовођи – зловођи,  
власџињељу шџо њајрено нам закади.  
Поручих, њеоменику, давно: ово је Лавра  
од сџарина, њјесу ово еџиојској цара дарови”<sup>20</sup>*

Глас слепог игумана Макарија одзвања као молитва, претња и последњи вапај Богу да одвага праведно, милостиво, да самери грех и удели опрост, јер Дечани као света лавра дуго страдају. Дечани су у песми много више од места, они су духовни топос од старина, који твори идентитет појединца и народа – колевка једне цивилизације. Зајажен глувилом непоменика слепи Макарије упозорава на ослабљење снага и моћи трпљења:

*А и оном мом Њејовој Свеџосџи, њресавих џаџак,  
зајажен глувилом  
оџињсах: гаџиње нам  
од јејеја ваџеја, јако свеџилници њаџи усасујејџ!”<sup>21</sup>*

Бунтовнички подижући свој глас Његовој Светости, упозоравајући да се светионици вере на Косову и Метохији гасе и да је истина коју као народ памтимо у расцепу: „У том расцепу у којем добро не може да стане у дискурс, али може да се изрази с оне стране дискурса, више говори једна реч него све речи. У тој пукотини

19 Ђорђевић Ј. (2022) нав дело, стр. 99.

20 Јеврић, Д. (2006) нав.дело, стр. 155.

21 Исто, стр. 156.

добра пребива целина песништва”.<sup>22</sup> У тој пукотини пребива и један топос вере, духа и бића, слепи Макарије који својим унутрашњим очима види и рефлектује постојаност манастира – места светлости.

Уз ову песму Даринка Јеврић оставља и белешку, која готово новинарски прецизно приказује тренутак у коме обневидели Макарије Поповић оставља дневнички прецизна сведочанства: „О свему је уредно извештавао Епархију Рашко-призренску и Синод, али, међу првима, и световне власти. Но, како вели у писму патријарху српском – упућеном 3. априла 1968. године – «жали се свемогућим властима овде и све без успеха». Када, после једног обраћања патријарха српског, Верској комисији СИВ-а и Светом Синоду врле косметске власти отпишу: «Истог дана поменути другови посетили су манастир Високи Дечани. У разговору са старешином манастира, игуманом Макаријем Поповићем закључено је да манастир нема никаквих проблема»<sup>23</sup>. Даринка Јеврић и стихом, али и новинарским пером сведочи систематско потискивање и занемаривање жалби српског народа и монаштва на верску нетрпељивост и мржњу, бирајући да не буде подобна, већ истрајна. „Проблеме Срба на Космету није било подобно помињати; жалбе грађана и представника Цркве тумачене су као одраз ‘српског национализма’, што је било довољно за неосновану осуду, која је управо и подстицана...”<sup>24</sup> Поезија, дух и дело Даринке Јеврић бирали су да не ћуте, али лирска и дневничка исповест, „жалба и мољење оца Макарија” остају без одговора, и не само без одговора већ потпуно непризнате и поништене.

Кроз речи монаха Јустина у песми *Причесѝ из љујиноѝ нейца* песникиња Даринка Јеврић ће са Хвостанске земље као светог места уздигнути глас до небеса кроз вапај и молитву. Монах Јустин покорним гласом од неба и Бога тражи савет, путоказ и смер, да ли је време праштања или одбране похараних светиња:

*Свјеѝуј мене недосѝојноѝ ѝсалмойјевца; је ли  
ѝрашѝаѝи за час, за конаке и боѝазе ѝохаране  
или је час: ѝлијевѝи нечисѝи, клейаѝ зарђао мач и –  
љуѝу ѝраву на љуѝу рану.*<sup>25</sup>

Немир и сумња одјекују у речима монаха, а како од људи нема зашѝиѝе, осѝаје једино вера и нада у Боѝа. Манастири Косова и Метохије у духовним очима слепих страдалника сијају као светионици, места трајања и крви – топоси душе. „Доживљај косовских манастира као духовних чворишта је дубок и потресан, исцртан

22 Jerkov, A. (2010) *Smisao (srpskog) stiha. Knj.2, Samo/osporavanje*, Beograd: Institut za književnost i umetnost, str. 87.

23 Јеврић, Д. (2006) нав. дело, стр. 168.

24 Нешић, Д. Верски објекти као мета албанских исламиста на Косову и Метохији (1999-2010) у: *Унишѝавање и ѝрисвајање кулѝијурноѝ наслеђа: од Лувра, до Косова и Палмире*, приредио Симеуновић Д. (2022), Београд: *Службени ѝласник*, стр. 60.

25 Јеврић, Д. (2006) нав. дело, стр. 157.

страхом и немиром, тугом због страдања и уништавања српских духовних језгара као врела хришћанства”.<sup>26</sup>

У песмама *Ниједи њсалам у освић црна зорњача, јори њајријаришијски конак* и *Девичка њусињња* песникиња интензивира мотив страдања, лирски субјекти у виду монахиње Варваре и игуманије Параскеве, ламентирају дубоким и потресним исповестима над српским хришћанским светињама. *Ниједи њсалам* бележи почетну наизглед безбрижну слику тихе ноћи, али „арнаутски паукови” не мирују. Светиња ће убрзо дукнути у страшном пожару који разара и гута све пред собом – књиге, фреске иконе, конак:

*У освић црна зорњача! Гори кайела зимска  
Уочи њремаљења. У небо лејје минеји,  
Србљаци, окјоиси, цвиле црквене ујивари.  
Изјоре домазлук наш скромни, земно наше бљао.*

*Дођоше државни вајројасци, без воде –  
Злурадошћу, ваљда с ломачом да се доре.*<sup>27</sup>

Очи монахиње Варваре рефлектују готово језиву слику застрашујућег огња, који прождире капелу, домазлук, читав комплекс манастира Пећке патријаршије. Помоћ без помоћи, заштита без смисла, како песникиња додаје у белешци уз ову песму: „*Дођоше државни вајројасци без воде* – у пјесму уденута реченица из извештаја пароха Славка Божића о паљевини конака Пећке патријаршије, у зору, 16. марта 1981. године”.<sup>28</sup> Поезија и фактографија говоре исто, не постоји жеља за очувањем, манастири и цркве Косова и Метохије се системски уништавају и постају тополи: „где и мртве убијају, руше, пале и скрнавe српске гробове и светиње, (где) Даринка Јеврић стојички одеолева, ствара и сведочи о зверињаку у коме се нашао читав један народ, његов језик, култура, обичаји”.<sup>29</sup> Сведочанство уткано у стихове и белешке, фактографски прецизно остављено као залог вере и траг памћења културе. Та унутрашња неутољива тежња песникиње наставиће се и у потоњим песмама.

У песми *Девичка њусињња* Даринка Јеврић показате уништавање српског манастира Девич из XV века чији је први ктитор био Јоаникије Девички, а игуманија Параскева преузеће глас лирског субјекта који говори о страдању од „зловиве душманске руке” кроз страдалну молитву и вапај:

26 Ђорђевић Ј. (2022) нав. дело, стр. 101.

27 Јеврић, Д. (2006) нав. дело, стр. 159.

28 Исто, стр. 169.

29 Милојевић, Л. Песничка заоставштина Даринке Јеврић, у: *Даринка Јеврић: архејић, љубав, ѡрајика*, приредила Андрејевић Д. (2017), Косовска Митровица/ Грачаница: Филозофски факултет Универзитета у Приштини/ Дом културе Грачаница, стр. 178.

*Гинула њидељ одасвуд као на ничију земљу;  
уш свака дојохули, Јоаникије Девички,  
сред наше Србице, Прејни Блајочасни, њросвијејили  
сред зорова, мрчаве, њлухојте. Обједини  
и мир наш насушни дај нам дњес.  
и нека њред свјејилошћу њвојом њројледају  
одневидлије<sup>30</sup>*

Позивајући и самог свеца Јоаникија Девичког на помоћ и сведочанство, игуманија Параскева ламентира над моштима небеског заштитника позивајући га да уједини народ и пода му мир. „Сијач црног сјемена” не чини уступке, не престаје са нападима, и све претвара у пепео и пустош. Загледан у небо и Бога, лирски субјекат Даринке Јеврић као да полаже песнички завет еквивалентан митском Косовском завету који су дали Срби у Косовском боју 1389. године заједно са кнезом Лазаром, свесно се жртвујући за „царство небеско”. Тај тихи песнички завет потврђује и белешка песникиње која наводи: „Бранимо се Бојом – реченица је коју је изговорила игуманија Манастира Девича Параскева, 14. априла 1982. године. Пошто је прецизно набројила 18 околних села, из којих је последњих година избегло 509 српских и црногорских породица и невоље манастира, сестринства и домазлуха њиховог”.<sup>31</sup>

Мотив манастира Грачаница, задужбине краља Милутина, подигнуте на „рушевинама старије Богородичине цркве из 13.века, а она на темељима ранохришћанске тробродне базилике из 6. века”<sup>32</sup>, Даринка Јеврић обрадиће у циклусу састваљеном од три песме са истим насловом *Повраћак зојрафа у Грачаницу*<sup>33</sup>, од којих је свака са посветом косовскометохијским уметницима, сликарима и њеним савременицима.<sup>34</sup>

У првој песми песникиња Петра Ђузу назива „зографом са просветљеном руком” и смерним Божјим радом. „Иконопишући сликар лечи душу, нижући представе са фресака у храму указује на један пут од успења, до Страшног суда и до ока Симониде, као свевидећег, стално будног. Присуство Бога се наслућује кроз многозначно Симонидино око, које у српском хришћанском идентитету представља истовремено и страдање од непријатељске руке, али и излечење вида”.<sup>35</sup> Сликара и зографа у стиховима песникиња претвара у свог сведока, саучесника, сабрата:

30 Јеврић, Д. (2006) нав.дело, стр.161.

31 Јеврић, Д. (2006) нав. дело, стр.170.

32 Милеуснић, С. (1999) нав. дело, стр. 84.

33 Даринка Јеврић је ове песме први пут објавила у часопису *Гласовник*, број 1, а касније су оне постхумно објављене избору песама *Посланице с Проклејија* 2008. године.

34 Наведени циклус обрађен је у наведеном докторату под насловом: *Лични идентитет у њоезији Даринке Јеврић*.

35 Ђорђевић, Ј. (2022) нав дело, стр. 158–159.

*Сѣиіао је зоіраф са ѿросвейіљеном руком  
Смјени чрнац и рад  
Рисује іорке цвасїи  
изболовану душу  
Усїења  
Сїрашни суд  
Симонидино око<sup>36</sup>*

Другу песму Даринка Јеврић посвећује Зорану Фуруновићу, чија душа у песми „заходи и мироточи пред Првородним”. Зоограф Фуруновић тако постаје лирски субјекат који вештом руком изображава икону Исуса Христа:

*и снују злаћане ниїи  
За айосїолник  
Владици Хрисїу<sup>37</sup>*

Трећу песму ауторка посвећује академском сликару Зорану Јовановићу, којим затвара круг уметника који иконопишу Грачаницу. Јовановића песникиња представља као човека који путује заједно са пламеном: „У ложицу небесну / У сан”<sup>38</sup>. Фрескопишући Грачаницу ови уметници проговарају из позиције оних који сликом сведоче идентитет народа окупљеног око манастира и цркава Хвостанске земље.

Притиснута личним, али надасве колективним страдањем, песникиња Даринка Јеврић је јединствена фигура у српској поезији која наспрам ћутања и подобности бира да подигне глас, не у личну, већ у одбрану светиња: манастира и цркава Косова и Метохије као јединих преосталих светионика наде српског народа. Своје песме она доживљава као посланице и псалме упућене са тог духовног топоса – врела цивилизације, хришћанства и светлости. Њен песнички пут бележи и памти систематско уништавање, занемаривање и заборав места које нису само сакралне грађевине већ она искра на којој почива вера и хришћански идентитет српског народа. Поезија која временски припада прошлости, нажалост, жива је и актуелна у садашњости. Као залог Даринке Јеврић остаје вера у колективно памћење, у снагу речи и истине коју као народ не смемо заборавити – да су манастири и цркве Косова и Метохије далеко више од физичких творевина, они су духовни топоси и чворишта идентитета српске културе.

36 Јеврић, Д. (2008) *Посланице с Проклеїија*, Београд: Српска књижевна задруга, стр.14.

37 Исто, стр.15.

38 Јеврић, Д. (2008) нав. дело, стр. 16.

ЛИТЕРАТУРА:

- Glišić, V. (1990) Bujanska konferencija : 31. decembar 1943–2. januar 1944, u: *Vojno-istorijski glasnik*. God. 41, br. 1, Beograd: Institut za strategijska istraživanja.
- Милеуснић, С. (1999) *Светиње Косова и Метохије*, Нови Сад / Београд: Православна реч/ Војноиздавачки завод.
- Јеврић, Д. (2006) *Псалам бездомника и грује њесме*, Приштина: Панорама.
- Јеврић, Д. (2008) *Посланице с Проклеџија*, Београд: Српска књижевна задруга.
- Ракитић, С. (2006) Од монолога до вишегласја или опора лирика Даринке Јеврић предговор у: *Псалам бездомника и грује њесме*, Приштина: Панорама.
- Jerkov, A. (2010) *Smisao (srpskog) stiha. Knj.2, Samo/osporavanje*, Beograd: Institut za književnost i umetnost.
- Шијаковић, Б. (2013) *Присујиносџ ѓрансценденције: хеленсџво, хришћансџво, филозофија исџиорије*. Београд: Службени гласник: Правословни богословски факултет.
- Милојевић, Л. Песничка заоставштина Даринке Јеврић, у: *Даринка Јеврић: археџиџи, љубав, ѓраџика*, приредила Андрејевић Д. (2017), Косовска Митровица/ Грачаница: Филозофски факултет Универзитета у Приштини/ Дом културе Грачаница.
- Сувајџић, Б. Славјанска госпа од сутона у: *Даринка Јеврић: археџиџи, љубав, ѓраџика*, пр. Андрејевић Д. (2017), Косовска Митровица/ Грачаница: Филозофски факултет Универзитета у Приштини/ Дом културе Грачаница.
- Ђорђевић, Ј. (2022) *Кулџурна ѓоеџика ѓаџанскоџ, хришћанскоџ и личноџ иџенџиџиџа у ѓоезиџи Драџиње Урошевић, Даринке Јеврић и Злаџе Коџић*, докторска дисертација, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, Београд.
- Нешић, Д. Верски објекти као мета албанских исламиста на Косову и Метохији (1999–2010) у: *Униџиџавање и ѓрисвајање кулџиџурноџ наслеђа: од Лувра, до Косова и Палмире*, приредио Симеуновић Д. (2022), Београд: Службени гласник.
- Сајт манастира Високи Дечани: <https://www.decani.org/rs/%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%98%D0%B0/%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%98%D0%B0> Приступљено дана: 04.03. 2026.

Jelena Đorđević

Centre for Study in Cultural Development, Belgrade

MONASTERIES AND CHURCHES OF KOSOVO AND METOHİJA  
AS A SPIRITUAL TOPOS IN THE POETRY OF DARINKA JEVRIĆ

**Abstract:** The aim of this scientific work is to examine the religious heritage of Kosovo and Metohija, monasteries and churches as a spiritual topos in the poetry of Darinka Jevrić. Her cultural poetics testifies to a Christian and personal identity deeply rooted in the mythical space of the Hvostan land – Kosovo and Metohija, which the poet transforms into a kind of eschaton of civilization and cultural heritage. For the poet, monasteries and churches represent a testimony of the formation, the backbone of identity, but above all, the space of spiritual foundation of the Serbian people. The work presents an interpretation of the poetry of Darinka Jevrić, which unites the sacred Christian buildings and the art of fresco painting in Kosovo and Metohija as the cradles of tradition into a specific cyclical motif. The main focus of the paper is interpretation of the literary corpus of D. Jevrić, which testifies to space as a spiritual topos as well as the foundation of being – collective and personal. The descriptive method and semantic interpretation reveal the experience of monasteries and churches of Kosovo and Metohija in the poetry of Darinka Jevrić as an eschaton – a place of ascension, suffering and purification, but also a place of quiet hope. In the conclusion of the paper, through a retrospection of the analysed cyclical motif of the poems, the importance of Kosovo and Metohija is emphasized – as the foundation of artistic, Christian and cultural identity.

**Key words:** *Darinka Jevrić, Hvostan land, monasteries, churches, Kosovo and Metohija, spiritual topos, artistic memory, cultural identity, cyclical motif*